

**DEN NORSKE
FORLEGGERFORENING**
THE NORWEGIAN PUBLISHERS ASSOCIATION

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet
postmottak@fad.dep.no

Oslo, 19. april 2013

HØRING – HØRING - "HINDRE FOR DIGITAL VERDISKAPNING"

Vi viser til rapport fra Digitutvalget. Utvalget har hatt i oppdrag å identifisere utfordringer og eventuelle barrierer mot digital tjenesteutvikling. Rapporten er sendt ut på høring med frist for merknader 22. april 2013.

1. Innledning

Forleggerforeningen er en bransjeorganisasjon for forlag. Våre medlemmer representerer til sammen den vesentlige del av bokomsetningen i Norge. Per i dag har Forleggerforeningen nesten nitti medlemsforlag. Foreningen tar hånd om fellestiltak og service overfor medlemsforlagene. Forleggerforeningen har inngått normalavtaler med forfatterforeningene og oversetterforeningene, samt Bokavtalen med Bokhandlerforeningen.

Rapporten berører forlagene på flere måter, men i dette høringssvaret vil vi fokusere på den delen av rapporten som beskriver situasjonen og anbefalinger for immaterielle rettigheter generelt, og spesielt rapportens pkt. 5.2 som omhandler bokbransjen.

Parallelt med Digit-utvalgets arbeid har den omfattende «Kulturutredningen 2014» pågått. Deres rapport foreligger nå og deres funn og konklusjoner må leses opp mot Digit-utvalgets omtale av bokbransjen. I tillegg ble det gjennomført to store utredninger om bokbransjen i fjor, i regi av Kulturdepartementet. Det henvises i Digit-utvalgets rapport til en av dem, utredningen fra Oslo Economics, men ikke til rapporten «Til bokas pris», som gir en god sammenlikning av bokbransjen i europeiske land. I tillegg har Forleggerforeningen publisert mye faktainformasjon om utviklingen i bransjen, men alt er ikke fanget opp i den foreliggende rapporten fra Digit-utvalget.

Vi viser også til høringsnotat om boklov som ble publisert i desember 2012 samt høringssvar som ble sendt inn i mars.

2. Opphavsrett

Forleggerforeningen mener at digital verdiskapning må hvile på at opphavsrett i seg selv er en verdiskapning. Opphavsrett utgjør mellom 4 og 6 prosent av bruttonasjonalproduktet i de industriland hvor dette er beregnet. Verdiskapningen skapt av opphavsrett må respekteres, den er like viktig som annen verdiskapning.

Utvalget anerkjenner at begrunnelsen for opphavsretten er at den bidrar til at det skapes kultur, men hele rapporten er utformet fra et premiss om at verdiskapningen ville vært større hvis de immaterielle rettighetene begrenses. Utvalget har imidlertid ikke noe belegg for dette premisset, og dette feilaktige utgangspunktet er kanskje den største svakheten ved utvalgets arbeid. For mer om dette, henviser til Kopinors høringssvar, et høringssvar vi stiller oss bak.

Utvalget er bedt om å kartlegge og identifisere hindre for digital verdiskaping. Etter vårt skjønn bør ikke opphavsrett og andre immaterielle rettigheter reduseres til et hinder for digital verdiskaping. I Norge har vi utviklet en rekke gode løsninger for å kunne gjøre innhold tilgjengelig gjennom nye tjenester. Rapporten dekker ikke alle disse, særlig er det mangelen på gjennomgang av avtalelisensen som overrasker.

I eventuelle interessekonflikter mellom distributørene og kulturskaperne plasserer Digitutvalget seg klart på distributørenes side. Utvalget synes å mene at tjenestene rundt innholdet ofte er viktigere enn selve innholdet for å avgjøre en tjenestes suksess:

«Volum er etter Digitutvalgets oppfatning en forutsetning for å lykkes, og innhold er i denne forstand et generisk produkt. I utvalgets diskusjoner har ikke verdiskaping gjennom eksempelvis flere utgivelser, eller et verks adgang til nye markeder vært et hovedanliggende. Det er tjenestene rundt innholdet som er det sentrale» .

Kulturskaperne ønsker å få sine verk brukt, og de ønsker å få betalt slik at de kan fortsette sin skapende virksomhet. Samfunnet ønsker dette, og har lagt til rette for det gjennom opphavsrettslovgivning og ulike former for rettighetsforvaltning. Men fortsatt må det være slik at det er den som har opphavsretten som bestemmer.

3. **Immaterialrettsreform?**

Digitutvalget anbefaler en bred, empiridrevet immaterialrettsreform. Etter vårt skjønn er det viktig med en løpende vurdering og endring, slik de er blitt gjort med immaterialretten gjennom alle år. Om det er behov for en større reform akkurat nå, er vi mer tvilende til etter å ha lest rapporten. Forleggerforeningen anbefaler at et eventuelt nytt regelverk som utformes utredes i forkant, og at opphavsmenns og distributørenes interesser veies opp mot hverandre. Når vi nå skal kommentere nærmere noen av forslagene, viser vi også til prof. Olav Torvunds vurderinger av utvalgets arbeid på dette området

<http://blogg.torvund.net/2013/01/15/digitutvalget-og-immaterialrett/2/>

a) Regelverket utformes for å tillate nye bruksformer som ikke undergraver objektets eller opphavers interesser.

Dette er det vanskelig å være uenig i. Det er imidlertid flere forhold i drøftelsen av dette under pkt 4.5, 4.6 og 4.7 som nødvendiggjør en kommentar. Utvalget peker på at man i “andre rettsystemer” kan løse problemet med nye verkstyper gjennom fair use doktrinen, uten å drøfte åpenbare problemer med denne tilnærmingen.

Utvalget antyder tvangslisens som et mulig verktøy, men diskuterer ikke avtalelisensen. Avtalelisensen er en skandinavisk tilnærming som har gitt fleksible løsninger hos oss — langt mer fleksible enn de vi finner i mange andre land. For eksempel er det avtalelisensen som har gjort det mulig å etablere bokhylla.no. Dette er en tjeneste i regi av Nasjonalbiblioteket hvor man er i gang å digitalisere alle bokutgivelser fra år 2000 og tidligere. Den har allerede over 100.000 titler og vil omfatte over 250.000 titler når den er fullført. Da blir det underlig når utvalget i pkt. 4.7, hvor de er opptatt av behovet for rebalansering av opphavsretten, bruker litteratur som eksempel på behovet for endring.

Utvalget skriver at «lang vernetid kan føre til at innhold som ikke lenger er i salg ofte blir glemt. Dermed fører det ikke til verken en økonomisk merverdi for opphaver eller etterkommere, men snarere at disse glemmes og forsvinner ut av både marked og folks

bevissthet». Her brukes som eksempel at svært få norske bøker fra 60- og 70-tallet fortsatt er i salg, og at mye norsk litteratur ikke er tilgjengelig og forsvinner fordi det er ulovlig å kopiere og legge dette ut på nettet. Men fakta er at dette problemet allerede er løst i prosjektet «bokhylla.no», gjennom bruk av avtalelisensen.

b) Vernetiden optimaliseres. Norge må ta en aktiv rolle internasjonalt, særlig gjennom kontaktflater i FN, EU og WTO.

Med optimaliseres mener utvalget forkortes. Problemet er at utvalget ikke grundig forklarer hvorfor. Det vises til enkelte undersøkelser, men det finnes andre undersøkelser som kommer til andre konklusjoner.

Avsnittet om “Rebalansering av opphavsretten” (pkt 4.7) viser til det utvalget kaller “Mickey Mouse Protection Act” fra 1998 for å skape et bilde av store Hollywoodprodusenter på en side mot brukerne på den andre siden. I Norge ble vernetiden utvidet til sytti år i 1995, tre år før lovendringen i USA. Sytti år kommer fra Tyskland, som lenge har hatt denne vernetiden. I EU valgte man dette som standard, så fulgte USA etter. Utvalget burde ha basert seg på den europeiske utviklingen og sett nøyere på argumentene for eller mot sytti års vernetid, fremfor å fremstille det hele som et tøysete amerikansk påfunn.

Utvalget ser at det hjelper lite om Norge som eneste land forkorter vernetiden, og anbefaler at Norge arbeider, særlig gjennom kontaktflater i FN, EU og WTO, for å få andre land til å gjøre det samme. Vi mener at dette vil være en gal strategi for en god innholdsutvikling, som digitale tjenester er avhengige av.

c) Låneregler og rett til bruk innen den private krets avklares og lovfestes.

Forleggerforeningen er enig i at låneregelens rekkevidde gjerne kan avklares. Det er gjort forsøk i rettspraksis og i juridisk teori (se f eks Digital privatkopiering - åndsverkloven § 12 i møte med tekniske beskyttelsessystemer og rettslige omgåelsesforbud av Thomas Rieber-Mohn).

Det er imidlertid ikke nødvendig å lovfeste låneregelen, den er allerede lovfestet i åndsverkloven § 12. Merkelig at utvalget ikke vet dette.

d) Utredning for å avdekke og forhindre hindre patentkratt og styrke innovasjon.

Hele fremstillingen med hensyn til patentkratt og patenttroll ser ut til å stamme fra angloamerikansk rettstradisjon. Innen patentfeltet er det store forskjeller mellom USA og Europa, patentkratt og patenttroll er neppe et stort problem i Norge, det er lite i rapporten som tyder på det. Med mindre anbefalingen skulle gjelde det amerikanske patentmarkedet, kan anbefalingen plasseres langt ned på prioritetslisten.

e) Eierløse verk/Orphan works

Utvalget gjengir Hargreaves 10 anbefalinger for Storbritannia. Når det gjelder anbefaling 4, Regjeringen bør lovregulere retten til å benytte foreldreløse verk (orphan works), er det en stor svakhet ved rapporten at utvalget ikke har registrert at dette behovet i her til lands i stor grad er dekket gjennom avtalelisensen slik bokhylleprosjektet svært godt viser. Det er dermed underlig at utvalget hevder at det er et behov for å regulere retten til å benytte «foreldreløse verk» og at formidling av litteratur skal være et spesielt egnet eksempel på dette behovet.

4. **Helhetlig digital kulturpolitikk**

Utvalget ønsker at støtteordninger primært skal følge innholdsproduksjonen. Det er vi enig i, selv om det kan være grunner til at enkelte ordninger kan ha andre innretninger. Utvalget mener at det er behov for nye støtteordninger for utviklingen av digitale distribusjonsløsninger og forretningsmodeller. Vi tror det vil være klokt å gjennomføre et utredningsarbeid for å konkretisere hva det er behov for innen dette feltet.

Særlig om bokbransjen

Som nevnt foreligger det omfattende og ferskt utredningsmaterieell om bokbransjen. Dette er dessverre ikke fanget godt nok opp i utvalgets oppsummering av bransjen. De to utredningene til Oslo Economics og Rønning/Slaatta gir en bedre beskrivelse av status i bokbransjen enn hva som fremkommer i denne utredningen. Vi henviser til disse rapportene.

I tillegg kan det være greit å supplere Digit-utvalgets oppsummering av bokbransjen med denne som er å finne i Kulturutredningen 2014:

«I rapporten Utredning om litteratur- og språkpolitiske virkemidler vurderes måloppnåelse i litteratur- og språkpolitikken fra 2005 til 2010 med hensyn til kvalitet, bredde og variasjon, tilgjengelighet og leselyst. Rapporten viser at kvaliteten på norsk skjønnlitteratur, både for voksne og barn, er styrket, at litteraturtilbudet har blitt bredere og mer variert, og at leselysten i befolkningen har blitt opprettholdt i denne perioden.

På denne bakgrunnen konkluderer rapporten med at måloppnåelsen på det språk- og litteraturpolitiske området har blitt styrket i denne perioden. Utvalget slutter seg til denne vurderingen. Den norske litteraturpolitikken har gjennom lang tid fungert godt, og det har den fortsatt å gjøre i tiden etter 2005.

Litteraturen er en av kunstformene som er best utviklet i Norge med hensyn til bredden i tilbudet og kvalitet. Dette gjenspeiles i at en rekke norske forfattere har gjort seg bemerket internasjonalt de siste årene. Det leses mye i den norske befolkningen, og bokmål og nynorsk har en sterk stilling i samfunnslivet.

Språkmeldingen er etter utvalgets oppfatning et viktig prinsipielt dokument og et politisk redskap som kan bidra til å sikre at norsk språk opprettholder posisjonen det har i samfunnslivet. Som vi har pekt på, er de samiske språkene under press. Etter utvalgets oppfatning er det et viktig kulturpolitisk ansvar å sørge for en styrking av disse språkene i årene som kommer.

Ordningen med fastpris på bøker er et viktig element som over tid har bidratt til at litteraturpolitikken har vært velfungerende. Utvalget støtter derfor regjeringens beslutning om å igangsette arbeidet med en ny boklov. Ifølge kulturminister Hadia Tajik skal bokloven «bidra til at vi oppnår alle dei litteraturpolitiske måla våre». Utvalget forventer at bokloven blir en videreføring av et rammeverk som har fungert godt over tid, og som er i tråd med de kulturpolitiske ambisjonene på litteraturfeltet .»

Om digitaliseringsutfordringene sier Kulturutredningen 2014:

«Digitaliseringen skaper nye utfordringer og gir nye muligheter på språk-, litteratur- og bibliotekområdet, noe som på ulike måter har preget den kulturpolitiske debatten i perioden. Det er iverksatt flere tiltak for å møte utfordringene og å utnytte mulighetene digitaliseringen medfører. Bokhylla.no er et viktig tiltak som bidrar til å tilgjengeliggjøre norsk litteratur for befolkningen.

Vi har pekt på at arbeidet med å utvikle markedet for norske e-bøker har tatt tid, men at det nå ser ut til at man er i ferd med å etablere gode løsninger på dette området. Bokbransjen har her blitt kritisert for manglende framdrift. Etter utvalgets oppfatning kan det ha vært fornuftig at bokbransjen har brukt tid på dette, gitt ønsket om å bevare hovedtrekkene i den velfungerende litteraturpolitikken.

Ett viktig hinder for utvikling av markedet for norske e-bøker er at disse e-bøkene belastes med merverdiavgift. Utvalget slutter seg til kravet fra aktører i bokbransjen om at merverdiavgiften på e-bøker bør oppheves.

Vi har også pekt på at satsingen på å utvikle nasjonale digitale fellesløsninger og tilbud om ebokutlån ved folkebibliotekene har gått tregt, og at dette fortsatt framstår som en uløst oppgave. Her pågår det et prøveprosjekt som er tenkt å danne grunnlaget for en nasjonal ordning for ebokutlån. Etter utvalgets oppfatning er ambisjonsnivået i dette arbeidet for lavt. Her bør sentrale statlige instanser ta grep for å sørge for å få fortgang i arbeidet. Prøveordningene for utlån av ebøker må kunne ut i en ordning for e-utlån som både utvikler det kommersielle markedet for ebøker og sikrer bibliotekenes samfunnsansvar.»

Vi kjenner oss bedre igjen i denne beskrivelsen enn den vi finner i Digt-utvalgets rapport. I bokbransjen har vi utviklet følgende fire-punkts strategi for digital utvikling:

1. Utvikle gode løsninger for et velfungerende kommersielt e-bokmarked, som gir nasjonale aktører gode konkurransemuligheter i forhold til de globale aktørene.
2. Utvikle omfattende digitale tjenester for skoleverk og det profesjonelle markedet.
3. Medvirke til å sikre norske brukere tilgang til den digitale bokarven, særlig gjennom bokhylla.no.
4. Finne e-utlånsløsninger som gir låntakere tilgang til de norske bøkene, uten at et slikt tilbud hindrer fremveksten av det kommersielle e-markedet.

Omfattende informasjon om dette arbeidet er å finne i notatet «Digitale veier til leserne» utgitt i mars fjor. Det ble fulgt opp i en rapport til Digitutvalget av 6. juni 2012 og en tredje rapport som ble publisert i desember 2012.

I sin årsrapport kunne Gyldendal meddele at 13 % av deres omsetning i fjerde kvartal 2012 var fra det digitale, en økning på 18 % fra året før. Dette som en indikasjon på den sterke veksten på det digitale området i forlagsbransjen. Per i dag er det største markedet på læremiddel- og profesjonsmarkedet, mens den prosentuelle største veksten er på e-bøker. Med distribusjonsløsninger som er tilgjengelige for alle, med et to-sifret antall nettbokhandler (med eller uten bransjetilhørighet) som konkurrerer om kundene og med en prising av e-bøker som skaffer nye kunder, ventes fortsatt sterk vekst på dette området. Avtalemessig er også rettigheter klarert for andre distribusjonstyper.

I bibliotekmarkedet pågår det en prøveordning i Kulturrådet for bøker kjøpt inn av innkjøpsordningen. Her likestilles e- og papirbøker, slik at denne viktige støtteordningen blir plattformnøytral.

For det øvrige bokmarkedet vil det nå også bli satt i gang et prøveprosjekt for bibliotekutlån, som har som ambisjon både å utvikle det kommersielle markedet for ebøker og å sikre bibliotekenes samfunnsansvar, i tråd med det Kulturutredningen 2014 beskriver. Begge bibliotekprosjektene skal oppsummeres i 2015 og eventuelle tilpasninger vil da bli foretatt.

Utviklingen som har skjedd på det digitale feltet i bokbransjen gjør det mulig å konkurrere om digital distribusjon med lavere inngangskostnader og på langt likere fot enn i andre land hvor teknologi utgjør et vesentlig kostnadselement og/eller det foreligger en inngangsbarriere i form av en tilnærmet monopolist på sentrale steder i verdikjeden.

Vi er enige med Digit-utvalget i at dagens ordning med 25 % moms på elektronisk innhold (digitale læremidler, nettressurser, e-bøker m.v.) har en konkurranseulempe sammenlignet med innhold på papir. Denne konkurranseulempen bidrar til å forsinke etableringen av et bærekraftig marked for elektronisk innhold. Nullsatsen for papirbøker er innført for å stimulere lesingen, det burde ikke innebære at lesing på nye og fremtidsrettede medier blir skadelidende ved at denne formen for lesning avgiftsbelastes.

Digit-utvalget synes å mene at dagens ordninger tilgodeser litteraturen på bekostning av andre innholdsformer som video, læringsprogrammer eller spill. Utvalget ber derfor regjeringen vurdere å endre innretningen på de generelle ordningene slik at de følger den som skaper innholdet og selve innholdet i stedet for å følge formatet. Ønsker man å stimulere utvikling av elektronisk baserte produkter, som ikke er dagens framføring av tekstbaserte verk på nye plattformer, bør man vurdere egne støtteordninger for dette.

Med vennlig hilsen
Den norske Forleggerforening

for Kristenn Einarsson